

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «РІДНА ШКОЛА»
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
ISRAEL TRAUMA COALITION (ISRAEL)
Sky Tel OÜ (Estonia)

DOI <https://doi.org/10.59647/978-617-520-999-8/1>

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VII Міжнародної конференції

**Актуальні проблеми освітнього
процесу в контексті європейського вибору України**

14 листопада 2024 року

Київ
Видавництво Ліра-К
2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 27 від 29 листопада 2024 р.)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VII Міжнародної конференції (14 листопада 2024 року). – Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. – 728 с.

ISBN 978-617-520-999-8

У матеріалах VII Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу; сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

*За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність
їх автори.*

УДК 37.09

УДК 37.01:378

Науменко Сергій Васильович,

*здобувач вищої освіти академічної групи ПНБ-22
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Красильник Юрій Семенович,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В умовах стрімкої цифровізації проблема професійно-психологічного відбору набуває нових можливостей, зокрема, змінюються вимоги до багатьох професій, в сучасному світі значна частина професійної діяльності відбувається в онлайн-середовищі, зростає потреба в працівниках, які володіють компетентностями щодо роботи з новими технологіями, здатні до гнучкості та адаптивності в умовах динамічних змін професійного середовища. Завдяки цифровим платформам можна використовувати аналітичні системи для автоматизованої оцінки кандидатів, їх реакцій та взаємодій з іншими людьми в цифровому середовищі.

В. Воронкова та В. Нікітенко зауважують, що «теоретичні знання про цифрове суспільство і цифрову людину та тактичні питання, що пов'язані з цифровими технологіями, будуть ставати все важливішими, особливо у часи більшого впливу соціальних мереж та використання інформаційно-комунікаційних і комунікативних технологій, які впливають на соціальні та економічні зміни, що трансформують цілі сектори економіки та саму людину» [2, с. 8]. У колективній монографії «Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика» [8] проаналізовано теоретико-методологічні, концептуальні та праксеологічні засади цифрової трансформації промислового менеджменту, які об'єднують найсучасніші ідеї, концепції, теорії, парадигми, представлені цифровими технологіями промислового менеджменту виробництва як дорожньої карти Четвертої промислової революції. Вказується, що цифрові технології – могутнє знаряддя того, щоб сформувати економіку наступного покоління, у якій технології створять нові види робіт, побудованих на креативності, творчості, інноваціях.

Всеукраїнська науково-методична конференція (м. Харків, 29-30 листопада 2023 року) «Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART-освітніх технологій: стан, проблеми, перспективи» [9] підтвердила, що важливим чинником успішної цифровізації є наявність достатньої кількості професіоналів, а також система підготовки кадрів, які володіють необхідними компетентностями для розробки та впровадження цифрових технологій.

Автори колективної монографії «Автоматизація професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України» підкреслюють, що «робота із професійного відбору є досить трудомісткою й складною, вимагає спеціальної підготовки у галузі фізіології, психології, медицини, педагогіки. Основні завдання профвідбору спеціалістів полягають у визначенні здібностей кандидатів до виду праці за станом здоров'я, виявлення ступеня здатності кандидатів до навчання з конкретної спеціальності, здійснення довгострокового прогнозу ефективної діяльності спеціаліста» [7, с. 9]. На нашу думку, здійснення професійно-психологічного відбору в сучасних умовах потребує спеціальної підготовки також і у галузі цифрових технологій. Важливе значення для нашого дослідження мають також сучасні розробки впровадження інструментів цифрових технологій в освітній процес [3, 4, 5, 9].

І. Приходько [6] під професійним психологічним відбором розуміє безперервний керований процес, що включає комплекс психодіагностичних заходів щодо виявлення рівня розвитку сукупності професійно важливих якостей особистості й наступного визначення професійної придатності до навчання, а також прогнозування подальшої ефективної професійної діяльності за вибраною спеціальністю. М. Берташ, Л. Клевець, А. Коханець [1] встановили, що психологічний професійний відбір полягає у виявленні групи людей, індивідуально-психологічні особливості яких відповідають вимогам до навчання та діяльності за конкретною спеціальністю. На думку авторів його, як правило, застосовують щодо спеціальностей, які передбачають конкретні вимоги до психологічних особливостей людей і які не можна задовольнити вдосконаленням техніки або у процесі спеціального навчання. До традиційних методів професійного відбору, що були спеціально розроблені та апробовані на практиці, дослідники відносять поряд з інтерв'ю, бесідою, анкетуванням, тестуванням та ін. і метод спостереження [1, с. 9]. Такі аргументи зумовлюють необхідність застосування інноваційних підходів до професійно-психологічного відбору, де спостереження, як один із методів відбору, є

важливим інструментом для оцінки поведінкових та психологічних характеристик особистості стосовно професійної придатності.

На відміну від тестів чи анкет, спостереження дає можливість отримати безпосередню інформацію про те, як людина реагує на певні події, взаємодіє з іншими, приймає рішення та справляється зі стресовими факторами. Основними цілями спостереження є: оцінка поведінкових характеристик (фіксація невербальних сигналів, реакцій, манер поведінки, які можуть бути важливими для визначення рівня стресостійкості, здатності до командної роботи, лідерських якостей та вияву інших ключових компетентностей); виявлення потенціалу для професійного розвитку (спостереження за тим, як кандидат виконує завдання, можна оцінити його здатність до навчання, адаптації до нових умов, а також готовність до розвитку в певній професійній сфері); перевірка відповідності очікувань і реальної поведінки (кандидати під час тестів або співбесід намагаються демонструвати бажану поведінку. Саме спостереження дозволяє з'ясувати, наскільки ця поведінка є природною та стабільною в реальних умовах.

На нашу думку, стратегії спостереження відрізняються цілями, методами збору інформації, ступенем залученості спостерігача та способом інтерпретації даних. Основні відмінності між стратегіями спостереження полягають у рівні об'єктивності, формалізованості процесу та можливості впливати на об'єкт спостереження (табл. 1).

Таблиця 1

Основні характеристики та відмінності між різними стратегіями спостереження

Компоненти стратегії спостереження	Характерні особливості компонента стратегії спостереження
Ціль спостереження	Описова стратегія зосереджена на зборі інформації про всі аспекти поведінки об'єкта для створення комплексної картини. Її мета – отримати загальне уявлення про об'єкт або ситуацію без глибокого аналізу.
	Аналітична стратегія має на меті дослідити конкретні аспекти поведінки чи взаємодії, часто із застосуванням інструментів аналізу. Використовується для глибшого розуміння причин і факторів, що впливають на поведінку.
	Симуляційні ситуації: використовуються під час спеціально створених ситуацій або сценаріїв, які імітують умови професійної діяльності, дає можливість оцінити, як кандидат діє під час виконання конкретних професійних завдань або у стресових умовах.

Методи спостереження	Пряме спостереження передбачає безпосереднє перебування спостерігача поруч з об'єктом для фіксації його поведінки в режимі реального часу. Це допомагає отримати актуальні дані, але може вплинути на об'єкт спостереження, особливо якщо він знає про присутність спостерігача.
	Непряме спостереження здійснюється через аналіз записів, відео або аудіоматеріалів. Це дозволяє зберегти об'єктивність і зменшити вплив присутності спостерігача на поведінку об'єкта.
Рівень залученості спостерігача	Акторне (залучене) спостереження: спостерігач сам є частиною досліджуваної ситуації, може взаємодіяти з об'єктами та впливати на них. Це дозволяє отримати унікальні дані «зсередини», але може призвести до суб'єктивності.
	Неакторне (зовнішнє) спостереження: спостерігач перебуває осторонь, не взаємодіє з об'єктом. Це зменшує ймовірність впливу на кандидата та підвищує об'єктивність результатів.
Формалізованість процесу	Структуроване спостереження використовує чіткий план, критерії та шаблони для фіксації даних. Зазвичай це передбачає конкретні індикатори чи фактори, які необхідно спостерігати. Така стратегія дає можливість порівняння результатів і застосовується в наукових дослідженнях.
	Неструктуроване спостереження є більш гнучким і не має заздалегідь визначених критеріїв. Спостерігач записує усі спостереження в довільній формі. Це підходить для ситуацій, коли потрібне відкрите дослідження, наприклад, для виявлення нових поведінкових проявів кандидата.
Контекст і об'єктивність	Натуралістичне спостереження здійснюється в природних умовах, коли об'єкт діє без впливу експериментальних умов. Це дозволяє фіксувати природну поведінку, але часто важко контролювати всі зовнішні фактори.
	Лабораторне спостереження відбувається в контрольованому середовищі, яке знижує вплив зовнішніх факторів. Це сприяє більш точному збору даних, але може вплинути на природність поведінки кандидата.
Спосіб інтерпретації даних	Кількісне спостереження спрямоване на збір числових даних, що можуть бути проаналізовані статистично (наприклад, кількість повторень певної дії). Підходить для порівняння та узагальнення.
	Якісне спостереження зосереджується на описі ситуацій, поведінки та інтерпретації контексту. Таке спостереження використовується для глибокого розуміння мотивації, емоцій і контексту поведінки кандидата.

З урахуванням результатів наукових досліджень [1, 2, 8, 9] можна зробити висновок про те, що цифрові інструменти спостереження значно розширюють можливості професійно-психологічного відбору, дозволяючи отримати об'єктивні та комплексні дані про поведінку та реакції кандидатів. Такі засоби можуть збирати, аналізувати та зберігати інформацію, яку раніше було важко або неможливо отримати традиційними методами. Нижче наведено основні переваги цифрових інструментів для реалізації методу спостереження в контексті професійно-психологічного відбору.

1. Відеоспостереження та аналіз поведінки: *камери відеоспостереження* забезпечують можливість фіксації невербальної поведінки, зокрема міміки, жестів, рухів тіла, що дозволяє виявити рівень комфорту кандидата, його впевненість та здатність до взаємодії; *системи автоматичного аналізу відео* (наприклад, програми розпізнавання емоцій) можна використовувати для оцінки емоційних реакцій і настрою під час виконання тестових завдань або співбесіди. Такі програми здатні визначати зміни в емоційному стані, що допомагає оцінити рівень стресостійкості та емоційної стабільності кандидата.

2. Платформи онлайн-оцінювання з елементами спостереження. *Веб-платформи для дистанційного тестування та оцінювання* дозволяють проводити спостереження під час проходження кандидатами тестів. За допомогою таких платформ можна контролювати також реакції в реальному часі, спостерігати за темпом виконання завдань та відстежувати через веб-камери емоційні зміни. *Програми запису екрана* здатні фіксувати характер виконання кандидатом контрольних завдань за допомогою комп'ютера, що об'єктивує оцінку рівня компетентностей щодо вирішення проблем професійного характеру, організованості та уваги.

3. Аналіз біометричних даних: *технологія розпізнавання обличчя та емоцій* спроможна аналізувати характер мімічних проявів, щоб ідентифікувати емоційний стан і рівень комфорту під час проходження інтерв'ю або виконання завдань; *моніторинг фізіологічних параметрів* (наприклад, частоти серцевих скорочень або змін в електропровідності шкіри) використовується для визначення рівня напруги, що важливо, коли потрібно оцінити емоційну стабільність або реакцію кандидата на стресові фактори.

4. Програми відстеження руху очей (*Eye Tracking*). *Технології відстеження руху очей* дозволяють визначити, на що саме звертає увагу кандидат під час виконання завдань або прочитання інформації. Це дає змогу оцінити рівень концентрації, рівень зацікавленості та особливості обробки інформації. *Аналіз напрямку погляду* може допомогти зрозуміти пріоритети

кандидата, визначити, як він обробляє візуальні дані, та виявити, як швидко він адаптується до нових умов.

5. Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR). *VR-тренажери* дають змогу створювати симуляції реальних ситуацій професійної діяльності та спостерігати за діями кандидата в умовах, максимально наближених до реальності. Наприклад, це може бути корисним для оцінки оперативних рішень або здатності до орієнтації в просторі. *AR-технології* можуть бути використані для інтерактивного навчання та оцінювання, де кандидат виконує завдання у доповненому середовищі, а його дії аналізуються в реальному часі.

6. Аналіз текстів і комунікацій в цифровому середовищі. *Чат-боти* допомагають проводити автоматичне інтерв'ю з кандидатом, фіксуючи не лише відповіді, але й швидкість реагування, структуру відповідей, а також вибір слів. *Програми для аналізу тексту* (Natural Language Processing, NLP) застосовуються для аналізу текстів, які створює кандидат, дозволяючи визначити стиль спілкування, емоційний фон і здатність формулювати думки. Це може виявляти комунікативні компетентності, креативність та схильність до лідерства.

7. Програмні засоби для аналізу великих даних. *Алгоритми машинного навчання* можуть використовуватися для обробки великих масивів даних про кандидатів, включаючи їхню поведінку в цифрових середовищах, що допоможе визначити патерни поведінки, такі як схильність до ризику, рівень стресостійкості та інші характеристики. *Аналіз цифрових слідів* кандидата в соціальних мережах або в інших цифрових платформах дозволяє оцінити його професійні інтереси та інші важливі психологічні характеристики.

Таким чином, цифрові інструменти спостереження у професійно-психологічному відборі відкривають нові можливості для якісної та точної оцінки кандидатів, а також значно підвищують ефективність професійно-психологічного відбору.

Список використаних джерел

1. Берташ М. І., Клевець Л. М., Коханець А. С. Особливості конкретних методів та методик професійного відбору персоналу. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 6 (70). С. 5–13. URL: [file:///C:/Users/Aspi531/Downloads/268509-Текст%20статті-620763-1-10-20221216%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Aspi531/Downloads/268509-Текст%20статті-620763-1-10-20221216%20(3).pdf) (дата звернення: 21.10.2024).

2. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 460 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/883072/mod_resource/content/2/Воронкова%20В.Г.%20-%20Філософія%20цифрової%20людини.pdf (дата звернення: 23.10.2024).

3. Красильник Ю. С. Інформаційно-технологічне забезпечення професійної підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури. Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення: монографія / За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О. І. Огієнко, Т. Г. Каложна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Т.О. Гончарук, К. В. Годлевська, Н. І. Вінник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. С. 45–62. URL: https://lib.iitta.gov.ua/3057/1/МОНОГРАФІЯ_.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

4. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проєктування дистанційного навчання в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету*. 2021. № 94. С. 86–92. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/68/289> (дата звернення: 28.10.2024).

5. Красильник Ю. С. Трансформація «кліпового» мислення майбутніх інженерів-педагогів засобами інформаційних технологій. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства*: матеріали VI Міжнародна науково-практична конференція (21 квітня 2021 року); за заг. ред. Р. А. Калениченка, І. О. Петухової. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2021. С. 157–162. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bED-tADQ6XHsTXmboI9-c39-FdAwV0bO/view> (дата звернення: 02.11.2024).

6. Приходько І. І. Професійний психологічний відбір майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України: монографія. Харків: Акад. ВВ МВС України, 2008. 190 с. URL: https://books.ndcnangu.co.ua/knigi/monohrafiia_prof_vidbi_2008.pdf (дата звернення: 04.11.2024).

7. Професійний психологічний відбір як науково-практична проблема. Автоматизація професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України: монографія. Я. В. Мацегора та ін. За заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків: НАНГУ, 2020. С. 8–20. URL: https://books.ndcnangu.co.ua/knigi/Monografija_avtomatizacija_psikhologijchnogo_vjodboru.pdf (дата звернення: 03.11.2024).

8. Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика: монографія за ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. 816 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/13677/1/0054482.pdf> (дата звернення: 02.11.2024).

9. Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART-освітніх технологій: стан, проблеми, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Харків, 29-30 листопада 2023 року); за заг. ред.: В. М. Нагаєва, Ю. М. Сагачко, О. В. Грідіна. Харків: Комунальне підприємство «Міська друкарня», 2023. 272 с. URL: https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/nm_conf-29-11-23-materialy.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

<i>Науменко Сергій Васильович, Красильник Юрій Семенович</i> СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	289
<i>Наумець Євген Олександрович, Кутілін Володимир Євгенович</i> ЗАХОДИ З КОРЕКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ.....	296
<i>Неженець Дарія Ігорівна, Красильник Юрій Семенович</i> РОЗРОБКА МЕТОДУ АНАЛІЗУ ДОКУМЕНТІВ І ПРОДУКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ.....	298
<i>Нежинська Олена Олександрівна, Щеглова Анна Володимирівна</i> САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	302
<i>Натеса Денис Миколайович, Каленський Андрій Анатолійович</i> РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ.....	307
<i>Ніжегородцев Владислав Олександрович</i> КРОСПЛАТФОРМЕНІЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ З ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	311
<i>Озерова Ольга Анатоліївна, Дашко Олександр Вікторович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ СПОРТСМЕНІВ ПАРАЛІМПІЙЦІВ.....	314
<i>Озерова Ольга Анатоліївна, Соболев Олександр</i> ВІДРОДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ КОЗАЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ В ПРОГРАМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	317
<i>Озерова Ольга Анатоліївна, Ходаковський Володимир Юрійович</i> ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СПОРТИВНИХ КОМАНДАХ.....	321
<i>Палагуца Анастасія Михайлівна</i> МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	324

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів

VII Міжнародної конференції

(Київ, 14 листопада 2024 року)

Керівник видавничого проєкту *Віталій Зарицький*

Підписано до друку 03.01.2025. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 42,31. Обл.-вид. аркушів – 35,24.
Тираж 300

Виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net